

Rola i znaczenie rodzimych ras świń oraz możliwości ich ochrony w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Magdalena Szyndler-Nędza

*Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy,
Dział Genetyki i Hodowli Zwierząt,
32-083 Balice k. Krakowa*

Rodzime rasy świń są to populacje wytworzone w określonym regionie lub kraju z lokalnych, prymitywnych ras. Zwierzęta te hodowane przez wiele lat w czystości rasy i w większości utrzymywane w indywidualnych gospodarstwach rolnych posiadają wiele cennych genów odziedziczonych po świnich prymitywnych. Stanowią więc obecnie rezerwę genetyczną, ale w przyszłości mogą być wykorzystane w hodowli. Świnie ras rodzimych są doskonale przystosowane do lokalnych warunków środowisko-

wych, klimatu, gleby, zasobów paszowych i warunków chowu. Charakteryzują się wysoką plennością, dobrą troskliwością macierzyńską i długowiecznością. Produkty uzyskiwane od nich charakteryzują się szczególnymi wartościami smakowymi, jakościowymi i odżywczymi. W Polsce występują trzy rasy świń rodzimych: puławska, złotnicka biała i złotnicka pstra.

Rasa puławska, początkowo zwana gołębską, powstała na początku XX wieku

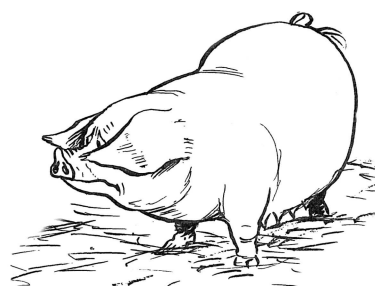
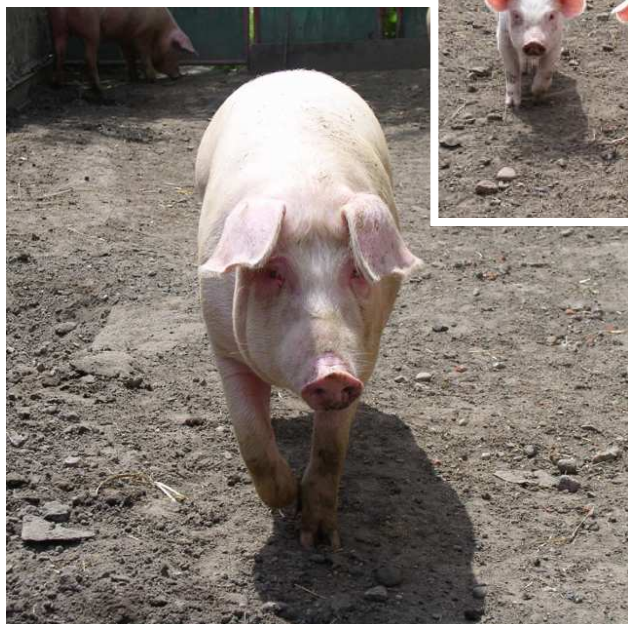
Rasa puławska

Puławska breed

w województwie lubelskim. Prace nad wytworzeniem tej rasy prowadzone były w Stacji Zootechnicznej Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Borowinie pod merytorycznym nadzorem prof. Zdzisława Zabielskiego. Materiał wyjściowy stanowiło stado tzw. „łaciatek”, składające się z mieszańców prymitywnej polskiej świni kłapouchej z rasą Berkshire. Obecnie rasa puławska stanowi formę przejściową między typem tłuszczowo-mięsnym

a mięsnym. Zwierzęta te charakteryzują się wczesnym dojrzewaniem rozplodowym, dobrym przystosowaniem do trudnych warunków utrzymania, długowiecznością oraz specyficzną odpornością na czynniki chorobotwórcze. Pod

względem użytkowym świnie rasy puławskiej spełniają kryteria standardu hodowlanego dla komponentu matczynego (tab. 1) (Walkiewicz i in., 2005; Grudniewska, 1998).

Rasa złotnicka biała

Złotnicka White breed

Rasy złotnickie powstały w latach 1946-1949. Prace nad ich wytworzeniem prowadzono w Akademii Rolniczej w Poznaniu pod merytorycznym nadzorem prof. Stefana Aleksandrowicza. Materiałem wyjściowym były mieszańce prymitywnych świń długouchych i krótkouchych, z niewielką domieszką świń wielkiej białej angielskiej. W czasie pracy hodowlanej, opartej na racjonalnie prowadzonej selekcji materiału zwierzęcego, wyodrębniono dwie odmiany świń złotnickich: białą i pstrą.

Świnie złotnickie odmiany białej są to obecnie zwierzęta w typie mięsnym, późno dojrzewające, o średnim tempie wzrostu. Jako rasa lokalna doskonale przystosowane są do miejscowych warunków środowiskowych. Lochy tej rasy charakteryzują się dużą troskliwością macierzyńską oraz dobrym poziomem cech użytkowości rozplodowej (tab. 1). W ciągu wielu lat prowadzenia pracy hodowlanej zwiększyły przyrostyienne, a znacznemu zmniejszeniu uległo

ich otłuszczenie. Nadają się więc doskonale do tuczu intensywnego (Buczyński i in., 2005 a).

Świnie złotnickie odmiany pstry są w typie mięsno-słoninowym, w kierunku mięsnym, późno dojrzewające, o średnim tempie wzrostu. Lochy złotnickie tej odmiany cechują się również dobrym poziomem cech użytkowości rozplodowej (tab. 1), w tym troskliwością macierzyńską. Rasa ta w porównaniu do innych ras rodzimych cechuje się większym zużyciem paszy na jednostkę przyrostu oraz znacznie mniejszym umięśnieniem. Należy zaznaczyć, że mięso świń złotnickich pstrych jest wolne od wady typu PSE (mięso jasne i wodniste). Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że zwierzęta tej rasy charakteryzują się wyjątkowo dużą odpornością na trudne warunki środowiskowe (Buczyński i in., 2005 b).

Zwierzęta ras rodzimych utrzymywane są obecnie w niewielkich gospodarstwach na terenie województw:

- lubelskiego i mazowieckiego - rasa puławska,
- wielkopolskiego i mazowieckiego - rasa złotnicka biała,
- pomorskiego, wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego, łódzkiego, dolnośląskiego - rasa złotnicka pstra.

Świnie te od wielu lat hodowane są w czystości rasy, a praca hodowlana oparta jest jedynie na starannym doborze do kojarzeń z uwzględnieniem stopnia spokrewnienia oraz umiarkowanej selekcji. Dzięki temu świnie ras rodzimych nie utraciły cennych dla hodowców i producentów cech, które odziedziczyły po swoich przodkach. Są to:

- dobra płodność i troskliwość macierzyńska,
- bardzo dobra jakość mięsa,

- odporność na choroby,
- odmienność genetyczna i fenotypowa od ras wysokoprodukcyjnych.

Cechy te mogą być w przyszłości wykorzystywane w hodowli, a obecnie stanowią rezerwę.

Liczba zwierząt w tych rasach jest obecnie bardzo mała. Loch rasy puławskiej w marcu 2006 roku było 470 sztuk. Znacznie mniej jest świń ras złotnickich. Liczba loch w tych rasach w pierwszym kwartale roku 2006 wynosiła: 251 sztuk odmiany białej i 165 sztuk odmiany pstrej. Zwiększenie populacji świń rasy puławskiej oraz złotnickich białej i pstrej przy aktualnych warunkowaniach rynkowych jest niemożliwe, z powodu gorszych wskaźników użytkowości rozplodowej oraz tucznej i rzeźnej tuczników w stosunku do ras wysokoprodukcyjnych oraz ich mieszańców (tab. 1).

Tabela 1. Średnia procentowa zawartość mięsa w tuszy loszek oraz liczba prosiąt urodzonych w miocie loch ras zachowawczych i loch rasy wbp

Table 1. Mean carcass meat percentage in gilts and number of piglets born per litter to sows of conservation breeds and Polish Large White sows

	Puławska	Złotnicka biała Złotnicka White	Złotnicka pstra Złotnicka Spotted	wbp PLW
Procent mięsa w tuszy (określony przyżyciowo) <i>Carcass meat percentage (determined on live animals)</i>	54,5	48,0	47,5	56,5
Liczba prosiąt urodzonych w miocie <i>No. of piglets born per litter</i>	11,1	10,0	9,0	11,5

Dane: Instytut Zootechniki; Wyniki oceny przyżyciowej loszek i rozplodowej loch za rok 2005.

Z tych względów zwierzęta ras rodzimych są mniej atrakcyjne dla producentów i hodowców trzody chlewnej. W związku z tym istnieje realne niebezpieczeństwo wyginięcia świń ras puławskiej i złotnickich, a wraz z nimi szeregu genów, które warunkują występowanie u nich cennych z gospodarczego i hodowlanego punktu widzenia cech. Postanowiono więc objąć świnie wspomnianych ras programami ochrony zasobów genetycznych.

Cel i założenia ogólne programów ochrony świń

Celem programów ochrony według ich

autorów - prof. Buczyńskiego i in. (2005 a, b) oraz prof. Walkiewiczza i in. (2005) jest:

1. Zwiększenie liczebności istniejących populacji świń, a następnie utrzymanie ich na bezpiecznym poziomie, tj. minimum 500 loch stada podstawowego w każdej z ras złotnickich i 1500 loch stada podstawowego rasy puławskiej. Taka wielkość stada podstawowego zabezpiecza populację przed skutkami nadmiernego spokrewnienia;
2. Zachowanie możliwie dużej zmienności genetycznej w populacji oraz cennych cech rasowych;

3. Opracowanie mechanizmów sprzyjających wykorzystaniu ras rodzimych w obecnych systemach produkcyjnych oraz zapewnieniu choć minimalnej opłacalności ich chowu.

Warunkiem przyjęcia zwierząt do programu ochrony zasobów genetycznych jest spełnienie

Rasa złotnicka pstra

Złotnicka Spotted breed

następujących założeń:

1. Programem ochrony mogą być objęte zwierzęta wspomnianych ras rodzimych, które:
 - pochodzą po rodzicach wpisanych do księgi hodowlanej,
 - charakteryzują się fenotypem zgodnym ze wzorcem rasy;
2. Programem ochrony mogą być objęte stada utrzymujące:
 - od 10 do 70 loch rasy puławskiej,
 - od 6 do 100 loch rasy złotnickiej białej,
 - od 3 do 100 loch rasy złotnickiej pstrej.
3. Kwalifikacja zwierząt i stad do programu ochrony będzie dokonywana przez podmioty upoważnione do prowadzenia ksiąg hodowlanych na podstawie wniosku hodowcy, po spełnieniu wymogów określonych przez prowadzącego księgi hodowlane (np.: warunki utrzymania, żywienia, odpowiednia lokalizacja).

Podmioty prowadzące księgi hodowlane:

- rasa puławska – Polski Związek Hodowców i Producentów Trzody Chlewnej POLSUS,
- rasy złotnicka biała i złotnicka pstra – Akademia Rolnicza w Poznaniu.

Do realizacji programu ochrony niezbędne jest prowadzenie oceny wartości użytkowej zwierząt. Zakres prowadzenia tej oceny jest zgodny z metodyką przyjętą przez prowadzących księgi i obejmuje:

ocenę użytkowości rozplodowej loch

Ocena ta prowadzona jest w chlewni, w której

loch są utrzymywane i obejmuje ustalenie: daty oproszenia, liczby prosiąt urodzonych w miocie, liczby prosiąt odchowanych w 21. dniu życia, liczby sutoków poszczególnych prosiąt. Dodatkowo w każdym stadzie, zgodnie z zaleceniem prowadzącego księgę, mogą być monitorowane:

masa ciała prosiąt w dniu urodzenia, masa ciała prosiąt w 21. dniu życia.

ocenę użytkowości tucznej i rzeźnej młodych knurów i loszek hodowlanych dokonywaną w okresie życia zwierząt

Ocenie tej podlegają młode zwierzęta przeznaczone do dalszej hodowli. Wartość tuczna i rzeźna knurów i loszek określana jest na podstawie przyrostów dziennych i procentowej zawartości mięsa w tuszy. Cechy te ujęte są w indeks selekcyjny, który jest wynikiem oceny przyżyciowej. Ocenę przeprowadza się w oparciu o pomiary grubości słoniny i mięśnia poledwicy za pomocą aparatu ultradźwiękowego typu Piglog 105 oraz po ustaleniu wieku zwierząt i ich masy w dniu oceny.

ocenę użytkowości tucznej i rzeźnej dokonywaną po uboju (stosowana jest tylko dla

zwierząt wskazanych przez prowadzącego księgi hodowlane)

Przeprowadzana jest ona w specjalnie wyodrębnionym obiekcie (stacje SKURTCh) i polega na ocenie:

- rodzeństwa na podstawie wyników oceny po uboju rodzeństwa pochodzącego od tych samych rodziców,
- ojca na podstawie wyników oceny jego potomstwa po uboju.

Ocena użytkowości tucznej i rzeźnej po uboju obejmuje ustalenie:

- tempa wzrostu zwierzęcia w okresie tuczu kontrolnego,
- jakości tuszy i jakości mięsa.

W związku z zaistniałą możliwością wykorzystania funduszy z UE na dofinansowanie zwierząt ras chronionych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007-2013, W-06/VII/06, opracowano wstępny projekt działań.

PROJEKT

Programu rolno-środowiskowego (płatności rolno-środowiskowe), działanie 2.3 PROW 2007-2013

Program ma na celu między innymi ochronę szczególnie cennych ras/odmian/rodów zwierząt gospodarskich, w przypadku których niska liczebność zwierząt hodowlanych stwarza zagrożenie ich wyginięcia. W ramach tego projektu opracowane zostały Pakiety rolno-środowiskowe, w tym: *Pakiet 6. Ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich*. Obejmuje on *Wariant 6.4. Zachowanie lokalnych ras świń*. Wariant ten obejmuje trzy rasy świń, dla których realizowane są programy ochrony zasobów genetycznych. Wymogi wariantu:

- liczba samic tej samej rasy w stadzie jest taka, jak w programie ochrony zasobów genetycznych, przy czym płatność nie przysługuje na lochy powyżej podanej górnej granicy liczebności stada podstawowego;
- prowadzenie oceny wartości użytkowej i dokumentacji hodowlanej w stadzie;
- wpis do księgi zwierząt hodowlanych danej rasy oraz kwalifikacja do programu ochrony;
- realizacja programu hodowlanego ochrony zasobów genetycznych danej rasy.

Proponowany poziom wsparcia do lochy stada podstawowego zakwalifikowanej do udziału w programie ochrony rasy: puławskiej, złotnickiej białej i złotnickiej pstrej wynosi **570 zł/sztukę**. Wysokość tego wsparcia wynika z uwzględnienia:

- utraconego dochodu powstałego na skutek gorszych wyników produkcyjnych ras chronionych w stosunku do świń ras wysokoprodukcyjnych;
- dodatkowych kosztów związanych z chowem zwierząt rasy chronionej;
- kosztów związanych z prowadzeniem oceny wartości użytkowej;
- dodatkowych kosztów transakcyjnych związanych z prowadzeniem dokumentacji stada oraz kontrolą dodatkowych cech wynikającą z realizacji programu hodowlanego ochrony zasobów genetycznych świń ras zachowawczych.

Całą propozycję projektu, obejmującą również inne gatunki zwierząt, można dokładnie przejrzeć na stronach internetowych Ministerstwa Rolnictwa.

W związku z opóźnieniami w pracach nad PROW 2007-2013, wdrażanie tego projektu rozpocznie się dopiero w 2008 roku. Aby uzyskać w roku 2007 dotację na lochy ras zachowawczych, został opracowany i przedstawiony Ministerstwu Rolnictwa tzw. „Program Pomostowy” na rok 2007, dotyczący finansowania ras zachowawczych z Pomocy Krajowej, jako dotacja przedmiotowa z budżetu państwa. W programie tym dofinansowanie proponowane jest do lochy stada podstawowego, zakwalifikowanej do

udziału w programach ochrony zasobów genetycznych świń. Dopłaty przewidziane są maksymalnie do 480 sztuk rocznie świń złotnickich, w tym 210 loch rasy złotnickiej pstrej i 270 loch rasy złotnickiej białej oraz maksymalnie do 735 loch rocznie świń puławskich.

Wyplacane będą według stanu średniorocznego. Wartość wsparcia dla świń ras zachowawczych w 2007 roku będzie wynosić nie mniej niż proponowany poziom wsparcia w programie rolno-środowiskowym.

Literatura

Buczyński J., Szulc K., Luciński P. (2005 a). Program hodowlany ochrony zasobów genetycznych świń rasy złotnickiej białej. Maszynopis. Przyjęty przez RN Instytutu Zootechniki w Krakowie.

Buczyński J., Szulc K., Luciński P. (2005 b). Program hodowlany ochrony zasobów genetycznych świń rasy złotnickiej pstrej. Maszynopis. Przyjęty przez RN Instytutu Zootechniki w Krakowie.

Grudniewska B. (1998). Hodowla i użytkowanie

świń. Wyd. Akademii Rolniczo-Technicznej, Olsztyn.

Walkiewicz A., Kasprzyk A., Babicz M., Kondracki S., Blicharski T., Bajda Z. (2005). Program hodowlany ochrony zasobów genetycznych świń rasy puławskiej. Maszynopis. Przyjęty przez RN Instytutu Zootechniki w Krakowie.

Witryna internetowa Ministerstwa Rolnictwa dotycząca POROW na lata 2007-2013.

<http://www.minrol.gov.pl/DesktopDefault.aspx?TabOgId=1546&LangId=0>

ROLE AND IMPORTANCE OF NATIVE PIG BREEDS AND THE POSSIBILITY OF THEIR CONSERVATION AS PART OF THE RURAL DEVELOPMENT OPERATIONAL PROGRAMME 2007–2013

Summary

Native breeds of pigs have been kept and bred for many years in pure breeding in individual farms. They are very well adapted to local environmental conditions, climate, soil, feed resources and breeding conditions. They are characterized by high prolificacy, good maternal ability, and longevity. Their products have unique gustatory, qualitative and nutritional properties. In Poland there are three breeds of native pigs: Puławska,

Zubrzyca Górna

fot. red.

Złotnicka White and Złotnicka Spotted, but their population is very small. Native breeds of pigs are less attractive to pig producers and breeders because of poorer reproductive, fattening and slaughter performance compared to high-producing breeds and their crossbreds. Because these breeds are in real danger of becoming extinct, they were included in the genetic resources conservation programmes. A draft project was also developed for the agri-environmental programme (agri-environmental payments), on the basis of which farmers can obtain support as part of the Rural Development Plan for 2007-2013 (W-06/VII/06).

Fot. w artykule - autorka